

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

**Будяковський Р.В., Денисевич М.Є., Кисіль Р.О.,
Поцікайло Л.О., Тищук В.Д.**

студенти,

Національний університет «Острозька академія»

ВІКОВІ ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ УЯВИ ДОШКІЛЬНИКІВ

Останнім часом у представників психології та педагогіки все частіше з'являється питання, яке стосується особливостей розвитку уяви в дитини дошкільного віку, а також розкриття механізмів уяви. Сучасні напрями в розвитку психологічної науки розкривають нові питання у дослідженні особливостей розвитку уяви. Одним з найпоширеніших питань є питання про індивідуальні особливості розвитку уяви та прояви індивідуальності дитини в його творчої діяльності [6, с. 78].

Тема щодо особливостей розвитку уяви дошкільнят в наш час досить актуальна і це пов'язано в першу чергу з тим, що уява – це психічний процес, без якого не може мати прояв жодна форма творчої діяльності людини, тобто уява є невідривною складовою творчості дитини, в тому числі і поведінки дошкільника загалом [4, с. 105].

Як показують сучасні психологічні дослідження, психічним процесом, який має значний вплив на продуктивність здійснення будь-якого виду діяльності, є здатність до уяви. Якраз в дошкільний період у дитини інтенсивно формується уява, завдяки чому дошкільник стає спроможним об'єднувати частини в ціле [3, с. 60].

Уява, вигадки, мрії, імпровізація є невід'ємною частиною існування дитини. Будь-яка людина не може освоїти нову інформацію, програму без наявної у неї уяви – незамінного психічного процесу. Водночас із зниженою здатністю дитини до мрійливості, вигадок, фантазування у дошкільника зникає інтерес до пізнання, оригінальності, винахідливості, мистецьких дій, зникає здатність до творчого мислення тощо [8, с. 21].

У психологічних та педагогічних науках досить глибоко вивчаються різноманітні підходи до питань розвитку уяви. Дослідження особливостей розвитку уяви здійснювали ряд таких вчених як:

Л.С. Виготський, Т. Рібо, Дж. Селлі, С. Рубінштейн, М. Палагіна, О.М. Дьяченко, М.Ю. Горбунова, М.В. Гринців, В.І. Морсанова, Ю.В. Саєнко, Н.О. Киселевська, О.О. Конопкін, Б.Г. Ананьєва, В.В. Давидов, Д.Б. Ельконін, О.М. Леонтьєв та інші. Вчених усе більше цікавить проблема успішного формування творчої особистості, яка матиме здатність легко, оригінально та ефективно долати різноманітні труднощі та перешкоди [1, с. 8].

У науковій літературі зустрічаються різноманітні трактування терміну «уява» та різні погляди вчених на уяву як психічний процес.

Т.Б. Рібо пояснював уяву, пов'язуючи її із виникненням нових зв'язків та асоціацій. Механізм уяви Т. Рібо пояснював так: дисоціація – здійснення розщеплення станів свідомості; асоціація, навпаки, – інтеграція цих станів. Отже, за думкою Т. Рібо, уява – це усвідомленне єднання та творче збільшення наявних асоціацій. Вчений Т. Рібо вважав, що вперше у людини уява з'являється у віці 3-х років, і вдосконалюється значно швидше, аніж мислення. Про те, що у дитини є уява говорить здатність малюка діяти функціонувати в вигаданій обстановці з вигаданими предметами [7, с. 90].

Дж. Селлі теж вважав, що найголовнішим засобом активності уяви є асоціація, і саме він виокремлював апперцепцію – наявність минулого досвіду. Дж. Селлі зазначав, що у дошкільному віці уява досягає найбільшого свого виявлення і проявляється у видумуванні дітьми неіснуючих друзів, тварин, зв'язків та в своєрідному поясненні всього, що відбувається [2, с. 79].

Уява перетворює реальну дійсність, віддаляється від неї, проте разом з тим і зважає на важливі сторони цієї дійсності та її найважливіші риси. Зазначаючи про зв'язки уяви з дійсністю, варто згадати вченого Л.С. Виготського. Саме він висунув найперший і найбільш важливий закон уяви, який говорить, що уява прямо залежить від багатства і різноманітності попереднього досвіду [3, с. 37].

Далі під час ігрової діяльності дошкільник видозмінює отримані враження, перетворюючи в уяві засоби, які сприймалися до цього. Завжди, найперші образи уяви співвідносяться з активністю та діяльністю. Малюк не фантазує, а переводить видозмінений образ у ігрову діяльність [3, с. 38].

Етап, який слідує за цією стадією, пов'язаний з опануванням дитиною мови, і завдяки цьому малюк застосовує в уяві не лише образи, а вводить вже і уявлення, судження, поняття тощо. Окрім цього,

дошкільник вже може образи, які у нього виникають «в умі» охарактеризувати за допомогою слів. Це дає можливість малюку виокремлювати певний предмет серед великої кількості інших та концентрувати свою увагу на деяких частинах предмета, тобто виділяти частини із цілого. Дана стадія розвитку уяви характеризується мимовільним характером появи образів у обставинах, в яких опинилася дитина [3, с. 38].

Наступний етап розвитку уяви характеризується появою активних форм уяви. А даному етапі уява довільна, це пов'язано з тим, що дитина вже старається контролювати образ, який виникає в уяві за допомогою ініціативи дорослого, який допомагає малюкові сформуванню образ деякого предмету у його уяві і лише після цього дитина реалізує цей образ у житті.

На пізніших стадіях розвитку уяви дошкільних схильний застосовувати довільну увагу вже не потребуючи ініціативи дорослих. Це можна спостерігати під час ігрової діяльності дитини, яка вже набуває певного сюжету та цілеспрямованості. Матеріали, які знаходяться біля дитини є засобом, щоб втілити образи її уяви у житті. У 4-5 років малюк вже може самостійно вибудовувати, малювати, вигадувати та уявляти предмети і поєднувати їх в залежності від плану і замислу дитини [3, с. 54].

За дослідженнями О. М. Дьяченко, було виділено дві стадії розвитку уяви у дітей дошкільного віку [5, с. 124].

Перша стадія – 4-5 років. Творчої уяви зменшується через спрямованість на оволодіння зразків поведінки в соціальному середовищі. Афективна уява з'являється під час виникнення реальних емоцій, почуттів та переживань. Пізнавальна уява носить характер відтворення. У дошкільника з'являється план дій, але лише на подальшу дію, а не на всю справу до кінця.

Друга стадія – 6-7 років. Її можна описати безпосереднім оволодінням опанованих на минулій стадії зразків поведінки. На даній стадії розвитку афективна уява вибудовує емоційно цінні і необхідні дошкільникові ігрові обставини, що допоможуть впоратися малюкові із негативними емоціями та хвилюванням через програвання певної ситуації. Пізнавальна уява наданому етапі удосконалюється. образи, що виникають в уяві є не окремими частинами, а є цілісним баченням предмету. Програмування та план дій стосується всієї подальшої діяльності, який може і підкоригуватися під час виконання. Уява

служе виникненню та розвитку розмовної творчості дитини, в першу чергу проявляється в вигадування казок [5, с. 126].

За дослідженнями вчених можна виокремити основні характеристики уяви в дошкільному віці:

- Носить мимовільний характер;
- Нестійкість образів;
- Цілеспрямованість уяви набуває більшого розвитку;
- Активно розвивається мрійливість;
- Спотворення та гіперболізація дійсності;
- Довіра образам уяви;
- Взаємозв'язок з емоціями;
- Низький рівень узагальненості образів уяви;
- Відтворююча;
- Підвищується чіткість і яскравість образів;
- Нездатність розрізнити дійсність від вигаданого [6, с. 72].

Отже, уява є основним новоутворенням у дошкільному віці і трактується як психічний процес, за допомогою якого відбувається виникнення нових образів завдяки обробці матеріалу сприймань і уявлень, що були отримані у минулому досвіді. Уява розвивається в ході онтогенезу. Тому необхідно постійно її розвивати, щоб покращувати динаміку її роботи.

Список використаних джерел:

1. Балацька Л.К. Уява в житті дитини. – К., (т-во «Знання УРСР»), 1974. – С. 43-45.
2. Барташніков О. Розвиток уяви та творчих здібностей дошкільників. – Тернопіль: Богдан, 1998. – 88 с.
3. Виготський Л.С. Воображение и творчество в детском возрасте / А.Н. Драчев(ред.). – СПб.: Союз, М., 1997. – 96 с.
4. Дудецкий А.Я. Воображение. – Смоленск, 1969. – 94 с.
5. Дяченко О.М. Воображение дошкольника. – М.: Знание, 1986. – 96 с.
6. Золотников В.Г. Процесс воображения в художественном творчестве. – М., 1966. – 126 с.
7. Карабаєва І. Взаємозв'язок уяви, гри та навчання в дошкільному віці / І. Карабаєва, К. Карасьова // Обдарована дитина. – 2008. – № 10. – С. 51-56.
8. Реан А.А. Психология личности. Социализация, поведение, общение / А.А. Реан. – М.: АСТ; СПб.: ПраймЕВРОЗНАК, 2007. – 407 с.
9. Taylor J.A. The nature of creative process // Smith P. Creativity. An examination of creative process. – N.Y., 1959. – 318 p.